

Gele sterren

Op Curaçao wordt
davidster misbruikt

J Street

Linkse lobbygroep
ageert tegen AIPAC

Roestvrijstaal

De autobiografie van
Philip Staal, oorlogswees

Bezopen

Columnist Mok is boos
op Olmerts 'schaamte'

NIW 10

NIEUW ISRAELIETISCH WEEKBLAD

12 december 2008 • 15 kislew 5769 • Jaargang 144

Begin sjabbat 16.15 uur • Einde sjabbat 17.17 uur

Jazz als religie

Ontruiming

Groen feesten

DNA checken

Wezenloos gevecht

Hoe oorlogswees Gutmann
haar geld niet kreeg

Roestvrijstalen strijdwapen

Philip Staals *Roestvrijstaal* is een aanklacht tegen de onachtzaamheid en desinteresse van de na-oorlogse Joodse regentenklasse.

DAPHNE MEIJER

‘Ontkenning eerst, de waarheid komt later wel’

Hoe zat de vork nu écht in de steel, met de restitutie en het conflict tussen JMW en de oorlogswaarn? Philip Staal heeft hier een enorm nuttig boek over geschreven. *Roestvrijstaal* is zijn autobiografie, toegespitst op zijn werk voor de restitutie en de waarn. Staal, zelf oorlogswaarn, raakte eind jaren negentig als vertegenwoordiger van de Nederlandse gemeenschap in Israël betrokken bij de onderhandelingen in Nederland tussen het Centraal Joods Overleg en de Nederlandse financiële instellingen. Gewapend met rapporten over de roof van Joods geld, onroerend goed en ander bezit zat men tegenover elkaar. De meeste gesprekspartners van Staal waren te jong om zelf ook maar iets te maken te hebben gehad met wat er in en kort na de oorlogswaarn was voorgevallen. Dit zorgde ervoor dat er met een zekere zakelijkheid openlijk kon worden gesproken over de roofbank Lippman-Rosenthal, het pulsen van huisraad, de verzekeringspolissen die nooit uitgekeerd hoefden te worden, de aandelen die nooit zijn verzilverd en alle andere grotere en kleinere winsten die banken, overheid en verzekeringsmaatschappijen konden opstrijken door de moord op zoveel Joden in Nederland.

In zijn boek beschrijft Staal nauwgezet het hoe, wat, waar en waarom van deze restitutie-onderhandelingen, waarbij hij enkele jaren zeer nauw betrokken was. Hij werd voor zijn inzet hiervoor ook geridderd.

Staal was zelf oorlogswaarn. Hij was in 1941 geboren in Amsterdam, had ondergedoken gezeten in Soest en was na de oorlog met zijn broer Marcel opgegroeid in de Rudelsheimstichting in Hilversum. Waarom juist daar en niet in de Berg-stichting, of in het gezin van hun onderduikouders? Omdat anonieme bestuurders van Le-Ezrath Ha-Jeled dat zo hadden besloten. Hij had zich aangepast en vrede gekregen met zijn liefdeloze opvoeding, voor zover een waarn dat ooit kan. Hij had de meest eigenaardige ervaringen opgedaan met Nederlands-Joodse instanties en zich verzoend met het feit dat er vrijwel niets was overgebleven uit de erfenis van zijn ouders, nog geen foto's, nog geen snipper papier.

Het viel hem eind jaren negentig op dat bij alle rapporten van prominente accountantskantoren over hoe de roof exact was uitgevoerd, er niemand stil stond bij de situatie van de Joodse oorlogswaarn. In zijn boek zegt hij goed te begrijpen dat er een verschil bestaat tussen de materiële erfenis, en het immateriële erfgoed van ouders en familieleden. „Het materiële is te boven te komen. In dit licht gezien is het dan ook vrij zinloos te spreken over de waarde van niet-uitgekeerde vermogens bij het bereiken van de meerderjarige leeftijd. Onder niet-uitgekeerde vermogens vallen ook brieven, fotoalbums, postzegelverzamelingen, schilderijen, gebruiksvoorwerpen, e.d., die allemaal, vóór alles, een emotionele waarde hebben. Emotionele waarde is subjectief, kan niet geschat en nog minder gecompenseerd worden door derden. (...) Toch zijn bij de oorlogswaarn de meeste klappen gevallen op het gebied van de emotionele roof. Er is niemand geweest die ons heeft verteld wie wij zijn, waar we vandaan komen, wat er met onze familie is gebeurd, hoe onze familieleden leefden en handelden.”

In zijn positie als onderhandelaar ontmoette Staal de huidige generatie Nederlands-Joodse bestuurders, die hij als emigrant in Israël eerder niet kende. Hij probeerde hen ervan te overtuigen dat er een onderzoek moest komen naar de behandeling van de waarn door hun voorgaarn. Ergens in de jaren 2000-2003 is het vervolgens mis gelopen in de verstandhouding van Staal met deze bestuurders – in plaats van elegante medewerking en ruimhartige zelfreflectie, ondervond Staal botte afwijzing. Dit bleek een patroon, dat hij omschrijft als ‘Ontkenning eerst, de waarheid komt later wel, als deze niet langer kan worden ontkend.’ Hij wijst op de tegenstelling: daar waar de Joodse gemeenschap andere instellingen de maat nam, wilde men zichzelf niet aan kritiek onderwerpen.

Hij ging op onderzoek uit in zijn eigen dossiers – nadat JMW dat eindeloos had proberen te traineren – en zag tot zijn ontzetting dat hij en zijn broer erfgenaam waren geweest van allerlei bezit, en ontvangers van binnen- en

FOTO: GEERT SNOEIJER

buitenlandse subsidies en herstelbetalingen. Waar was dat geld gebleven? En indien de situatie zo was bij de broers Staal, hoe zat het dan met de erfenissen van andere oorlogswezen?

Toen in deze jaren ook nog bleek dat jmw van plan was formeel te fuseren met de 'Fusie', om de vermogens van de vroegere voogdij-instellingen in handen te krijgen, (dit met het oog op de koude wind die er inmiddels uit Den Haag was opgestoken voor instellingen op religieuze grondslag), tekende hij protest aan. Het leidde tot een rechtszaak die hij uiteindelijk verloor, omdat de kwestie juridisch verjaard was, en een zaak die hij uiteindelijk won. De rest is voor degene die het wezenverhaal volgen enigszins bekend – Staal zette zich in voor een wetenschappelijk onderzoek naar het rechtsherstel. Helaas rondde hij *Roestvrijstaal* af voor hij kennis kon nemen van het rapport van Johan Joor en Frits Hoek, zodat zijn ongetwijfeld scherpzinnige analyse van dit rapport in het boek ontbreekt.

Als jmw-watcher ben ik inmiddels wel wat gewend, maar er staan verbijsterende verhalen in Staals boek. Een voorbeeld is de situatie waarin hij na jaren in Israël te hebben verbleven, met zijn gezin in 1973 tijdelijk in Nederland woont om hier te studeren. De Jom-Kip-

poeroorlog breekt uit, en Staal vertrekt naar zijn legeronderdeel. Zijn echtgenote Henneke wordt uitgenodigd op het kantoor van LE-EZRATH, waar zij allerlei papieren moet invullen. Gevraagd wat hier de bedoeling van is – studielening? overbruggingskrediet? – krijgt zij van de maatschappelijk werkster te horen dat, mocht haar man sneuvelen, de aanvraag voor het weduwepensioen alvast is geregeld. Staals echtgenote verscheurt de papieren en dat is het voorlopig einde van de relatie tussen LE-EZRATH en het echtpaar Staal.

Zoals gezegd is *Roestvrijstaal* een belangrijk boek om te begrijpen hoe het conflict tussen de oorlogswezen en jmw is gegroeid en waar het de wezen in dit conflict om te doen is. Het gaat hen, bovenal, om rechtsherstel en begrip. Het gaat niet langer om het bezit dat hun voogden niet goed hebben beheerd of in hun eigen zak hebben gestoken. De schuldbekentenis dat dit is gebeurd, zal voldoende zijn. Die paar centen – die doen er zestig jaar later niet meer toe, hoewel sommige wezen, omdat zij nu eenmaal nooit enige steun van familie hebben kunnen ontvangen, hun hele leven hebben moeten sappelen. Nu zij deze erkenning echter niet krijgen, wordt de claim

op het geld het middel om de machthebbers van toen althans enigszins mee te straffen.

De vraag die dit boek oproept is waarom de mantel der liefde wel om de schouders van corrupte notarissen en advocaten wordt geslagen, en nu nooit eens over de wezen heen wordt gelegd. Vrij aan het begin citeert Staal Bob Engelsman, een bestuurder met vele functies in Joods Nederland, die sinds zijn pensionering in Israël woont. Engelsman stelde dat het aardig zou zijn wanneer de wezen zich eens wat dankbaarder zouden tonen voor het werk dat de bestuurders voor hen hebben verricht. Het citaat is onthullend; er is geen enkele reden waarom de wezen – die als onmondige kinderen geen enkel alternatief hadden – dankbaar zouden moeten zijn voor hun verblijf in de weeshuizen. Waarschijnlijker is dat deze hang naar dankbaarheid bij de bestuurders hun zelfreflectie op het verleden in de weg staat.

Het gaat, en dat toont Philip Staal wederom aan, om de realisatie dat er fouten zijn gemaakt in de opvang van de wezen, en dat het tijd wordt dat een jongere generatie Joodse Nederlanders dat onder ogen ziet. Om de een of andere reden lukt het de jongere generatie wel zich te identificeren met de bestuurders van toen. Men komt op voor de regenten en regentessen die het allemaal zo goed hebben bedoeld, maar laat de zeer terechte, aanwijsbare en bewijsbare grieven van de wezen links liggen. Dat men hun grieven afdoet met een schouderophalen en de conclusie dat de zaken juridisch nu eenmaal zijn verjaard, is beschamend.

Helaas ontkracht Staal zijn boodschap door in zijn woede en verdriet wel heel erg wild om zich heen te slaan. In *Roestvrijstaal* creëert hij een wereld waarin achter elke boom een Joodse functionaris staat die in een complot zit met jmw om de waarheid verborgen te houden. Andere oorlogswezen deugen niet, en ook goedbedoelende, integrale buitenstaanders als Elma Verhey moeten het ontgelden. Het is begrijpelijk, maar het is strategisch onverstandig. Het tragische is dat juist bij de wezen het gebrek aan wederzijds vertrouwen in elkaar en de rest van de wereld zo groot is, dat het hen niet lukt zich te verenigen. Zo kunnen zij niet samen sterk staan, met één mond spreken en voor hun recht vechten. ◀

Philip Staal, *Speurtocht naar de erfenis van Joodse oorlogswezen*. Uitg. Eburon, € 29,50